

1.3

Eesti hariduse ekspordi seitse arenguvõimalust

Eero Loonurm ja Heli Aru-Chabilan

PÕHISÕNUMID

- Eesti haridussüsteemil on tugev rahvusvaheline maine, kuid selle ekspordipotentsiaal on veel täielikult rakendamata.
- Lisaks sellele, et välisüliõpilased pakuvad akadeemilist kasutegurit, panustavad nad Eesti majandusse ka oma elamiskulude ja tööjõumaksudega, muutes hariduse tulutoovaks eksporditartikliks.
- Eesti keele õppevõimaluste laiendamine aitaks rohkematel välistudengitel siia tööle jääda ja tööjõupuudust leevendada. Lisaks on rahvusvahelised vilistlased väärtuslik ressurss, mille abil Eestit maailmas tutvustada ja majandussuhteid tugevdada.
- Eesti haridusvaldkonna oskusteavet võiks teadlikumalt arendada ja ekspordida kui rahvusvaheliselt konkurentsivõimelist teenust.
- Hariduseksport võiks hõlmata laia valikut kaugeleulatuvat mõjuuga teenuseid ja tooteid.

SISSEJUHATUS

Haridus kui globaalselt kasvav sektor võiks olla Eesti jaoks oluliselt tähtsam eksporditartikkel. ÜRO andmete järgi¹ õppis 2022. aastal maailma kõrgkoolides 256 miljonit üliõpilast. Koduriigist välismaale õppima läinud üliõpilaste arv on aastatel 2000–2021 kolmekordistunud, kasvades 2,1 miljonilt 6,4 miljonini kogu maailmas. Käesolev artikkel keskendub haridusele kui võimalikule ekspordiallikale ja selle laiemale majanduslikule ja ühiskondlikule mõjule.

Hea haridussüsteem on saanud üheks kolmest Eesti olulisimast tunnusest, mille järgi meid rahvusvaheliselt teatakse.² Seejuures on meie vastu huvi tundvate riikide ring väga lai – Saksamaa, Lõuna-Korea, Hispaania, Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid, ent ka Lõuna-Ameerika ja Aafrika riikide külalised pole ammu enam haruldus.³ Aastate vältel on huviliste arv oluliselt kasvanud, nende vastuvõtmisega on seotud paljud õppeasutused, Haridus- ja Teadus-

ministeerium ning Education Estonia Haridus- ja Noorteametist.

Eesti ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid on integreeritud globaalsesse haridusvõrgustikesse, pakudes rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisi õppekavu. See on loonud tugeva Eesti kõrghariduse rahvusvaheliseks eksportimiseks, mille potentsiaal on alles osaliselt realiseeritud. Viimase 15 aasta jooksul on Eestis õppimist tutvustanud koostöös kõrgkoolidega riiklik algatus Study in Estonia. Selle aja jooksul on Eesti kõrgkoolides õppivate tasemeõppe välisüliõpilaste arv mitmekordistunud – 2009. aastal oli neid 908 ja 2024. aastal juba 3954.⁴

Hariduse eksport ei piirdu vaid kõrgkoolide õppekavadega ja Eestis õppivate välisüliõpilastega. Eestit on haridusvaldkonna tundmaõppimiseks külastanud viimaste aastate jooksul sajad delegatsioonid. Selle suure huvi teenindamine võimaldab koolidel juba praegu lississetulekut teenida. Samas tekib küsimus, kas Eesti ekspertide oskusteavet saaks teadlikumalt muuta teenusteks ning strateegilise müügitöö abil lisatulu kasvatada. Selle võimaluse avardamiseks tasub uurida Soome kogemust – seal alustati hariduseksporti püüdlusi juba 15 aastat tagasi.

Milline on meie hariduse ekspordipotentsiaal ja kuidas Eesti ennast globaalses konkurentsises strateegiliselt positsioneerib? Alljärgnevas on arutelu all Eesti hariduseksporti seitse potentsiaalset valdkonda.

VÄLISÜLIÕPILASTE MAJANDUSLIK POTENTIAAL: INVESTEERINGUST MAJANDUSMOTORIKS

Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni OECD andmed⁵ näitavad haridusega seotud teenuste ekspordi üldist kasvu enamikus OECD riikides, kus ekspordi andmed hõlmavad rahvusvaheliste üliõpilaste kulutusi õppemaksule, toidule, majutusele, kohalikule transpordile ja tervishoiuteenustele. Välisriikidest tulnud üliõpilaste kulutused ja OECD riikide kogutulud suurenesid 2010. aasta 50 miljardilt eurolt rohkem kui 115 miljardi euroni 2019. aastal. HolonIQ globaalse prognoosi järgi õpib 2030. aastaks välismaal 9 miljonit tudengit, kes kulutavad aastas üle 500 miljardi dollari.⁶

Eestis õppivad välisüliõpilased panustavad märkimisväärselt meie majandusse.

USA rahvusvahelise hariduse assotsiatsiooni NAFSA 2024. aasta andmed näitavad, et Ameerika Ühendriikide kolledžites ja ülikoolides õppivad 1,1 miljonit rahvusvahelist üliõpilast panustasid 2023/2024. õppeaastal USA majandusse 43,8 miljardit dollarit ja toetasid enam kui 378 000 töökohta. Kolm rahvusvahelist üliõpilast toetavad USAs ühe töökohta loomist.⁷ Prantsusmaa andmed⁸ näitavad, et 2021. aastal kulutasid riigis õppivad välisüliõpilased transpordile 461 miljonit eurot ja neile külla tulnud lähedased ja sõbrad 393 miljonit eurot. Mõlemad uuringud osutavad, et riigis kohapeal õppivate välisüliõpilaste viibimist väärtustatakse, kuna igakuised kulutused jäävad kohe riigi majandusse.

Ka Eestis õppivad välisüliõpilased panustavad märkimisväärselt majandusse, tuues tulu nii õppemaksude maksmise kui ka igapäevaste kulutuste kaudu. OECD uuringu kohaselt kasvas välisüliõpilaste kulutustest tulenev Eesti haridusteenuste eksport 2010. aasta 12 miljonilt eurolt 2019. aastaks juba 58 miljoni euroni.⁹ International Student Barometri uuring¹⁰ näitas, et välisstudeng kulutas Eestis eluasemele keskmiselt 250 eurot ning igapäevategevustele, sealhulgas toitlustusele ja siseturismile, umbes 300 eurot kuus. 2023/2024. õppeaastal Eestis õppinud 2558 Erasmus+ programmi vahetusüliõpilast panustasid majandusse vähemalt 3,8 miljonit eurot.¹¹ Meie ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid toimivad majandusmootoritena, mille mõju ulatub kaugemale haridusvaldkonnast – tudengeid nähakse olulise sihtgrupina turismisektori arengus, mida on ka varasemates uuringutes analüüsitud.¹²

Arvestades, et Haridussilma järgi oli meie valitsussektori tegevuskulu ühe õppija kohta kõrghariduses 2020. aastal 6096 eurot, võib arvutada, et välisüliõpilaste aastased kulutused juba eluasemele ja igapäevategevustele katavad ära riikliku investeeringu.¹³ Kui siia lisada veel Eesti tööturul osalevate välistudengite tulu- ja sotsiaalmaksud, nende makstavad õppemaksud ning nende lähedaste ja perekonna külastused Eestisse, võib

öelda, et riigi investeeringud on umbes pooleteistkordselt tasa teenitud.

EESTI KEELE SÄILITAMISE POTENTIAAL: VÄHENE EESTI KEELE OSKUS PIIRAB VALIKUID

2018/2019. õppeaastal õppis eestikeelsetel õppekavadel rakenduskõrgharidusõppes ning integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppekavadel 156 välistudengit, kaks aastat hiljem 194 ning 2024/2025. õppeaastal juba 225 välisüliõpilast.¹⁴ Nendele lisanduvad veel eesti keeles õppivad doktorandid, kelle täpset arvu on raske määrata.

Eesti keeles õppijaid võiks olla tunduvalt rohkem. Iga lisanduv eesti keelt oskav välismaalane on nii kultuuriline kui ka majanduslik võit. Keelepoliitikat rakendavad edukalt mitmed riigid, integreerides keeleõppe ja kõrgkooliõppe. Hispaania ja Saksamaa on selles valdkonnas eeskujuks, pakkudes oma üle maailma asuvates instituutides keeleõpet ja suunates õppijaid oma ülikoolidesse. Goethe Instituut pakub saksa keele kursusi, mis valmistavad ette Saksamaal õppimiseks või töötamiseks. Cervantese Instituut õpetab hispaania keelt ja tutvustab Hispaania õppevõimalusi koostöös algatusega Study in Spain. Sarnaseid meetmeid rakendavad ka väiksemad riigid, kes pakuvad ettevalmistusaastat, mille jooksul on välisüliõpilastel võimalus omandada vajalik keeleoskus enne sihtriigi keeles õpingute alustamist. Sellist süsteemi rakendatakse näiteks Poolas (Krakówi Majandusülikool), Norras (Tromsø Norra Arktika Ülikool) ja Tšehhi Vabariigis (Karli Ülikool), kus edukalt läbitud keeleeksam tagab ülemineku kohalikule tasemeõppekavale. Eestis rakendab sarnast võimalust Tartu Ülikool, kes pakub kolmel eestikeelsel Narva kolledži õppekaval intensiivset keeleaastat, mille eduka lõpetamise korral ootab õppijat ees eestikeelne bakalaureuseõpe.

Nii suuremad kui ka väiksemad Euroopa riigid mõistavad keeleõppe olulisust riiklikul tasemel. Kindlasti on meil raske end võrrelda Prantsusmaaga, kes oma majandusliku mõju uurin-gus¹⁵ toob välja keeleõppe tulu riigile. Nimelt käis iga neljas välisüliõpilane enne Prantsusmaal viibimist või õpingute ajal prantsuse keele tundides (neist 58% Prantsusmaa õppeasutus-

tes), makstes keskmiselt selle eest 1632 eurot. Keeleõppe strateegiline arendamine saab tuua nii majanduslikult kui ka ühiskondlikult märkimis-väärset kasu.

Iga lisanduv eesti keelt oskav välis-maalane on nii kultuuriline kui ka majanduslik võit.

Iga aastaga soovib aina enam välistudengeid õpingute lõppedes Eestisse tööle jääda. Näiteks RITA rände (projekt uuris muutuvat tööturgu ja rändest tulenevaid võimalusi ja väljakutseid haridus-, tööturu- ja sotsiaalsüsteemis) aruande¹⁶ autorid peavad oluliseks tegeleda meetmetega, mis aitaksid Eestis õppivaid välistudengeid praktikale ettevõtetusse ja ka avaliku sektori töökohtadele. Rahvusvahelistes ettevõtetes ja idufirmades, kus välistudengid enim pärast õpinguid tööle asuvad, on töökeeleks peamiselt inglise keel. Avaliku sektori töökohtadel saavad siiski töötada need välistudengid, kes valdavad eesti keelt.

Eesti keele õppe soodustamine nii Eestis kui ka laias maailmas avaks välisüliõpilastele suuremaid võimalusi ja see tugevdaks nende konkurentsivõimet Eesti tööturul. Eestikeelses kultuuriruumis osalejate suurem arv aitab Eestil kasvada nii vaimult kui ka keelelt.

TARGA RÄNDE POTENTIAAL: VÄLISÜLIÕPILASED TOOVAD TÖÖTURULE UUSI OSKUSI

Rahvusvahelised üliõpilased on unikaalne rände-rühm, keda peetakse sageli tänu nende kohalikule õpikogemusele eelnevalt integreeritud tulevase tööjõu allikaks.¹⁷ Talendipoliitika osana näevad välisüliõpilasi pea pooled OECD riikidest. Kanada statistikaameti¹⁸ andmetel on kohalikus ülikoolis õppinud rahvusvahelistel vilistlastel tööturul eelised, võrreldes välismaal kraadi omandanud välismaalastega, kuna neil on vähem takistusi kvalifikatsioonide tunnustamisel ja nad on loonud kohalikke suhteorgustikke. Prantsusmaal kinnitas

91% välisvilistlastest, et õpingud aitasid neil leida esimese töökoha.¹⁹

Kuna Eesti seisab silmitsi kahaneva rahvaarvu ja viimase saja aasta madalaima sündimusega, on tähtis mõelda nii praeguste kui ka tuleviku töö-turuvajaduste peale. Rahvusvahelised üliõpilased võivad siin mängida olulist rolli, aidates leeven-dada tööjõupuudust ja tuues majandusse uusi oskusi. Samal ajal tuleb arvestada demograafilise kriisi laiemat mõju haridusele, majandusele ja ühis-konnale tervikuna.

Ka Siseministerium on viidanud välistudengite positiivsele mõjule Eesti ühiskonnas. Nimelt on öeldud²⁰, et kvalifitseeritud tööjõupuuduse probleemi lahendamisel on välistudengite värba-mine ning nende tööturul rakendamine tõhusam välistööjõu värbamisest, kuivõrd välistudengid harjuvad õpingute käigus ära sinne keskkonnaga.

Üks kiiremaid võimalusi leevendada tööjõu-puudust ja tulla vastu Eesti ettevõtluskeskkonna vajadustele on astuda samm edasi õpirännet ja tarka töörännet reguleeriva seadusandlusega. Kui vaadata välisüliõpilaste võimalusi jääda riiki pärast õpingute lõpetamist, oleme OECD riikide pingereas mahajääjate seas. Välismaalasest vilistlasel on võimalik pärast õpingute lõppemist jääda Eestisse veel 270 päevaks ehk pea üheksaks kuuks, et siin tööd otsida ja siis juba uuel alusel elamis luba taotleda. Enamikus OECD riikides (sh Soome, Saksamaa, Leedu, Madalmaad, Norra ja Uus-Meremaa) lubatakse välisüliõpilastel õpingute järel vilistlasena jääda riiki 12–24 kuuks. Seega on Eesti üks vähestest riikidest, kus see periood on lühem.

PIIRKONDLIKE LÕHEDE VÄHENDAMISE POTENTIAAL: VÄLISÜLIÕPILASED AITAVAD TASAKAALUSTADA REGIOONE

Välisüliõpilased elavad regionaalset üliõpilas-elu, tõstavad kõrgkooli akadeemilist kvaliteeti ning loovad rahvusvahelise õpikeskkonna ka kohalikele tudengitele. Küll aga õpib Eestis väljaspool Tallinna ja Tartut alla 100 tasemeõppe välisüliõpilase. Statistikaameti andmed²¹ näitavad, et ka vilist-lasena Eestisse jäänud välistudengitest jääb enamik tööle Tallinna ja Harju maakonda (81%), pisut Tartusse ja Tartu maakonda (14%). Ülejäänud maakonnad jagavad omavahel ära kõigest 3% välisvilistlastest.

Ülikoolid on lahutamatu osa linnadest, kus nad koos oma piirkondlike kolledžitega tegutsevad. Ülikoolid toovad oma asukohalinna värskust ja elu, panustades riigi majandus-, sotsiaal- ja äri-ellu.²² Väljaspool Tallinna ja Tartut õppivate välis-tudengite osakaal Eestis on alla 2,5%, samas kui paljudes OECD riikides nähakse neil olulist rolli nii kohaliku majanduse kui ka talendipoliitika edendamisel. Rahvusvahelistumise kasu võimen-damiseks ja piirkondlike lõhede vähendamiseks suunatakse välistudengeid suur- ja pealinnadest ka väiksematesse regioonidesse.

Eeskuju võiks võtta Madalmaadest, kus oli aasta-tel 2013–2016 riiklik programm „Make it in the Netherlands“, mis tutvustas välistudengitele karjäärivõimalusi ja suunas neid tööle riigi eri piirkondadesse.²³ Eestis on kolledžite potentsiaal tasakaalustatud arengu ja rahvusvahelistumise laiemaks rakendamiseks seni alakasutatud. Küsi-mus pole ainult selles, mida hariduseksport võiks anda meie maakondadele, vaid ka selles, mida maakonnad oma unikaalse kultuuri ja innovaatilise ettevõtlusmaastikuga maailmale pakkuda suudaks.

Eestis on kolledžite potentsiaal tasa-kaalustatud arengu ja rahvusvahelis-tumise laiemaks rakendamiseks seni alakasutatud.

Tabel 1.3.1 Õppeaastal 2022/2023 töötanud õppeaasta 2021/2022 välisvilistlaste arv töökoha asukoha maakonna järgi

	Töötanud välisvilistlaste arv	Osakaal kõigist töötavatest välisvilistlastest
Harju maakond	519	81%
Tartu maakond	92	14%
Muud maakonnad	16	3%
Töötamise liik, mille puhul pole vaja töökoha asukohta registreerida	131	21%
Töötavate välisvilistlaste arv kokku	637	100%

ALLIKAS: Statistikaamet²⁴
MÄRKUS. Üks ja sama inimene võib töötada mitmes maakonnas või olla arvestatud nii maakonna kui ka „asukoht teadmata“ kategoorias. Seetõttu ei võrdu ridade summa tingimata töötajate koguarvuga.

VILISTLASTE KUI MAINEJÕU POTENTIAAL: RAHVUSVAHELINE TUNTUS AVAB UUSI MAJANDUSSUHTEID

Igal aastal lõpetab Eestis üle tuhande välisüliõpilase, kellest üha rohkem jääb siia ka pärast õpinguid. 2018. aasta lõpetajatest oli 2022/2023. õppeaastal Eesti tööturul 33%, 2020. aasta lõpetajatest juba 40% ja hilisemate aastate lõpetajate seas on nende osakaal veelgi suurem.²⁵ Enamik vilistlasi siiski lahkub Eestist ning nende edasine tegevus jääb süsteemselt jälgimata.

USAs annetati kolledžitele ja ülikoolidele 2020. aastal ühtekokku 49,6 miljardit dollarit, millest vilistlaste panus oli 11,2 miljardit dollarit.²⁶ Prantsusmaa vilistlasküsitluse andmetel on Prantsusmaal viibimisel otsene positiivne mõju riigi mainele. Üheksat vilistlast kümnest muutis õpikogemus vastuvõtlikumaks koostööle prantslastega (88% vastajatest) ja Prantsuse ettevõtetega (85%). Prantsusmaalt lahkunud vilistlastest enamik (95%) kinnitas, et õpikogemus pani neid

suurema tõenäosusega turistina tagasi pöörduma. Prantsusmaa näeb vilistlasi ka Prantsuse kultuuri ja elustiili eksportijatena.²⁷ Riigist lahkunud vilistlaste enamik viitas harjumusele osta Prantsuse toitu (49% vastajatest) ja Prantsuse tooteid (46%) ning kuulata Prantsuse muusikat ja vaadata Prantsuse filme (58% vastajatest). Vilistlaste kogemused aitavad tugevdada globaalses kontekstis riigi kultuurilist ja majanduslikku positsiooni.

Eestis on vilistlaste panus seni alakasutatud, kuigi selle potentsiaali näitavad näiteks Kanada väliseesti perelt saadud enam kui 2 miljoni euro suurune annetust Tartu Ülikoolile ning Tartu Ülikooli vilistlase Carlos Paniagua Eestis asutatud idufirma Glii, mis on tänaseks saavutanud miljardi-dollarilise väärtuse. Suurem arv Eestis õppinud

Eestis on vilistlaste panus seni alakasutatud.

välismaalasi saaks toetada riiki diplomaatias ja rääkida Eesti lugu rahvusvahelisel areenil. Haridus aitaks tugevdada Eesti mainet ja julgeolekut.

OSKUSTEABE RAKENDAMISE POTENTIAAL: EESTI TUKEVAD PISA TULEMUSED ON TEKITANUD RAHVUSVAHELISE HUVI JA VÕIMALUSED

OECD poolt läbiviidavad PISA testid on muutunud rahvusvaheliselt oluliseks haridusvaldkonna arengu mõjutajaks. Riigid, mis paistavad silma järjepidevalt heade tulemustega, äratavad nii ekspertide kui ka meediaväljaannete huvi. Uuritakse, mis on edu põhjused ning kas neid õppetunde on võimalik kasutada oma maa haridusvaldkonna väljakutsete lahendamisel. Kui traditsiooniliselt on haridusvaldkond rahvusriikide pädevuses, tekitavad PISA testi andmete põhjal loodud analüüsid, pingeread ja soovitusel laialdast huvi ja soovi parimatelt õppida.

Haridusvaldkonna oskusteabe väärtus on kasvas ka seetõttu, et elame suurte globaalsete muutuste keskel. Teadmistes ja oskustes nähakse üha enam riikide konkurentsivõime mõjutajaid. Globaalsed trendid, nagu tehnoloogia areng ja rahvastiku kiire juurdekasv mõnes maailma piirkonnas, suunavad otsima uusi ja skaleeritavaid lahendusi. HolonIQ poolt 2018. aastal väljaantud raportis „Haridus 2030“ tuuakse välja, et maailmas, enamasti Aasias ja Aafrikas, on palju riike, mis ei suuda kiire rahvastiku juurdekasvu tõttu tagada õppuritele võimalusi kaasaegse hariduse omandamiseks.²⁸ Puudu on paljust – õpetajatest, teadmistest kaasaegsete õppemeetodite ja koolijuhtimise kohta, õppematerjalidest jne. Noorte õppurite kõrval kasvab surve uute teadmiste ja oskuste omandamiseks täiskasvanu- ja kutsehariduses. Tehisaru, masinõppe ja teiste uute tehnoloogiate mõjul tekkinud lahendused avavad uusi võimalusi neist uuendustest parimal moel kasu lõigata.

Kõik eelloetletud aspektid muudavad haridusvaldkonna oskusteabe väga väärtuslikuks. Võrdlustabeleid jälgitakse ning huvi parimate praktikate leidmiseks, nendest õppimiseks ja kogemuste vahetamiseks on suur. Väga heade tulemustega Eesti, kus tulemused saavutatakse

Eesti haridusekspordi potentsiaal on arvatust suurem.

rahvusvahelises võrdluses keskmisel tasemel rahaliste investeeringutega ning mis riigina on maailmas pigem vähetuntud, ongi seetõttu kujunenud sihtkohaks, kust inspiratsiooni ammutada. Huvi pakuvad väga erinevad teemad, alustades koolide autonoomiast, digivahendite kasutamisest õppetöös ja koolikorralduses, aga ka sotsiaalsed tugiteenused, ettevõtlus- ja ettevõtlikkuse õpe jmt.

Oluline on seegi, et haridusvaldkonda ollakse valmis ka investeerima. HolonIQ analüüside põhjal kasvab sektori rahaline maht kuni 2030. aastani globaalselt ligikaudu 8% aastas.²⁹ Valitsuste kõrval on kasvanud erasektori, eelkõige riskikapitali fondide huvi tehnoloogilistesse lahendustesse investeerida. Arenguriikide haridusreformide rahastatakse multi- ja bilateraalsete initsiatiivide vahendusel ning 2022. aastal oli selliste rahastusinstrumentide maht 16,6 miljardit USA dollarit.³⁰ Mitmed riigid on nendes trendides näinud võimalust oskusteabe müümisele suunatud ekspordisektori ülesehitamiseks. Lähimaks näiteks on Soome³¹, kus haridusteenuste eksport on viimase 15 aastaga kasvanud 773 miljoni euroseks majandusharuks³².

HARIDUSTEENUSTE EKSPORDI POTENTIAAL: TEADLIK TEGUTSEMINE KASVATAB HARIDUSEKSPORTI

Traditsiooniliselt mõistetakse haridusekspordi all välisüliõpilastega seonduvaid kulusid riigis, ent see on piiratud lähenemine. Eri riikide näitel on haridusekspordi alla kuuluvate tuluaallikate loetelu oluliselt laiem, ulatudes rahvusvahelistest konverentsidest, haridusturismist ja haridustehnoloogilistest lahendustest välisüliõpilaste elamiskulude ja makstud tööjõumaksudeni. Londoni majandus- ja poliitikakooli (School of Economics and Politics) poolt Ühendkuningriigi äri- ja kaubandusministeeriumi jaoks kokku pandud ülevaade toob rahvamajanduse tuluaallikatena välja ka eri haridustasandite õppeasutuste välisriikides tegutsevad filiaalid,

täiendkoolitused, eksamite ja testide korralduse, teadusajakirjade välistellijad, e-kursused ning Erasmuse programmi vahetustudengite elamiskulud.³³ Soome haridusameti tellitud haridus ekspordi analüüsis³⁴ on suurima käibega õppematerjalide kirjastamine ja müük, mis moodustab 682 miljonit eurot ehk ligi 88% haridus ekspordi mahust. Suurusjärgu mõttes järgmised panustajad on ülikoolid, rakenduskõrgkoolid ja koolimööbli tootjad, mis igaüks panustasid umbes 15 miljonit eurot. Nii Soome kui ka Ühendkuningriigi näidet iseloomustab see, et haridusteenuste ekspordi statistika tervikpildi loomiseks on vaja olnud täiendavaid analüüse, sest need ei kajastu riigi statistikateenuste regulaarülevaadetes.

Kuidas on soomlastel õnnestunud haridus ekspordi suhteliselt lühikese aja jooksul nii oluliselt kasvatada? Vastus sellele küsimusele on riigi tugev eestvedav roll, strateegiline koostöö kõrgkoolide, eraettevõtete ja valitsusasutuste vahel, läbimõeldud teenuste ökosüsteem, selgelt sihitud toetusskeemid, riigi rahvusvaheline bränding ja töö prioriteettriikide suunal.³⁵

Eesti haridusteenuste ekspordi mahuks on Statistikaamet 2023. aastal hinnanud 26 miljonit eurot, mis sisaldab eelkõige eraettevõtete pakutavaid teenuseid. See summa võiks olla oluliselt suurem, kui juurde arvestada muud haridusvaldkonnaga seotud tegevused: näiteks Erasmus+ programmi raames õpirändega Eestit külastanud haridustöötajad ja õppurid (2023/2024. õppeaastal kokku 7,4 miljonit eurot), haridusturistidena Eestit väisanud välisdelegatsioonid (EISA metoodikat arvestades 2024. aastal minimaalselt 1,6 miljonit eurot) ning 2022/2023. õppeaastal välistudengite ja -vilistlaste poolt tööjõumaksudena panustatud 23,5 miljonit eurot.³⁶ Eesti haridustehnoloogilistest lahendustest 68%-l on maksvad kliendid väljastpoolt Eestist³⁷ – ka selle sektori kasvupotentsiaal pole tänaseks täielikult realiseerunud. Haridusteenuste tervikmahu hindamiseks on vaja teha lisaanalüüse, ent teadaolevaid mahte hinnates oli see 2023. aastal minimaalselt 5 miljonit eurot, mis on samas suurusjärgus majutus- ja tootlustussektori ekspordi mahuga.

KOKKUVÕTE

Eesti haridusel on tugev ekspordipotentsiaal, kuid seda pole veel täielikult rakendatud. Välisüliõpilased panustavad märkimisväärselt Eesti majandusse õppemaksud ja elamiskulude kaudu, kuid nende Eestisse jäämise võimalusi tuleks sihipärasemalt toetada. Keeleõppe laiendamine aitaks neil paremini tööturule integreeruda ja leevendada tööjõupuudust. Õpingud lõpetanud ja vilistlaseks saanud välisüliõpilased on väärtuslik ressurss, kes saavad Eestit maailmas tutvustada ja majandussuhteid tugevdada, kuid nende kaasamine vajab süsteemsemat lähene mist. Lisaks on Eesti haridussüsteemi oskusteabel potentsiaal kujuneda iseseisvaks ekspordiartikliks, mis pakub maailmale uuenduslikke hariduslahendusi.

Soome ja Madalmaad on hariduse rolli ühiskonnas laiemalt mõtestanud ja ekspordi strateegiliselt üles ehitanud. Nende kogemusest saaks Eesti õppida. Hariduse ekspordi täielikuks rakendamiseks on vajalik koostöö riigi, õppeasutuste ja erasektori vahel, et luua toimiv ja jätkusuutlik süsteem, mis võimaldab Eestil oma hariduse rahvusvahelist väärtust maksimaalselt ära kasutada.

Eesti haridussüsteemi oskusteabel on potentsiaal kujuneda iseseisvaks ekspordiartikliks, mis pakub maailmale uuenduslikke hariduslahendusi.

PEEGELDUS

Erkki Raasuke

ÜRO andmetel õppis 2022. aastal maailma kõrgkoolides 256 miljonit üliõpilast. Koduriigist välismaale õppima läinud üliõpilaste arv kolmekordistus aastatel 2000–2021, kasvades 2,1 miljonilt 6,4 miljonini. See pole juhuslik areng: üha enam teadvustatakse välismaal õppimise laiaulatuslikku ja püsivat positiivset mõju. Otseste akadeemiliste teadmiste kõrval arendab välisõpe kognitiivseid oskusi, kasvatab kultuurilist intelligentsust ja suurendab eneseteadlikkust. Lisaks loovad välisüliõpilased väärtuslikke sotsiaalseid ja professionaalseid võrgustikke, omandavad keeli ning muutuvad märksa mobiilsemaks.

Väikesel avatud majandusega Eestil on kriitiliselt tähtis saata oma noori talente välismaale õppima. Sama mündi teine pool on olla atraktiivne sihtriik välistudengitele. Eero Loonurm ja Heli Aru-Chabilan on toonud välja seitse valdkonda, kus Eesti saaks hariduse ekspordi potentsiaali paremini ära kasutada ja peaks seda tegema. Nende väidetega on kerge nõustuda ning tekib soov valdkonnas otsustavalt ja jõuliselt edasi liikuda.

Eesti haridussüsteem peaks seadma ambitsioonika eesmärgi hariduse ekspordi mitmekordistamiseks. Meil on tugev, rahvusvaheliselt tunnustatud alus, mida kinnitavad PISA testide tulemused. Samas peaks kõrgharidus avaldama suuremat mõju majanduskasvule ja innovatsioonile. Ambitsioonikad eesmärgid avavad uusi vaatenurki ja muudavad mitmed tänased kitsaskohad vähetähtsaks. Oluline on fookus: soovime olla hariduse ekspordi tippliigas just neis valdkondades, mis haakuvad meie tugevustega – info tehnoloogias, inseneerias ja biomeditsiinis.

Väisüliõpilaste kogemuse terviklahendus. Välisüliõpilaste õpi- ja elukogemust kujundades peame katma kõik kriitilised elemendid. Näen kaht valdkonda, millele teised haridus ekspordiga tegelevad riigid pole leidnud häid lahendusi. Esiteks peame investeerima välisüliõpilaste ühiselamutesse, sest meie renditurg pole piisavalt suur ega küps. Õpingute algus Eestis

peab kulgema probleemivabalt, võimaldades keskenduda täies mahus õppimisele. Teiseks tasub investeerida rikkalikesse praktikavõimalustesse. Ülalnimetatud fookusvaldkondades oskustega inimesi on Eesti ettevõtetel väga vaja – eriti rahvusvahelise ambitsiooniga firmades, mis teenindavad välisturge. Võidame palju, kui suudame pakkuda esmast positiivset töökogemust koos professionaalse võrgustikuga.

Välisüliõpilased kui Eesti saadikud. Sõltumata sellest, kas õpiperiood kestab mõne kuu või mitu aastat, peaksime hoidma Eestis õppinud inimestega püsivat sidet. Nad on meie ettevõtetele nagu sillapea, mille kaudu viia oma tooteid ja teenuseid välisturgudele. Meil puudub sajanäitepikkune välissuhtluse kogemus ja enesekindlus, mis on olemas riikidel, kellel olid kunagi asumaad, kuid peame end laia maailma murdma ja seal julgelt tegutsema. Parimateks partneriteks ja sõpradeks saavad olla just noored, kellel on Eestist positiivne kogemus ja usaldus.

Kui loome õppimist, elamist ja töötamist hõlmava terviklahenduse, saab haridusest Eesti järgmine kasvumootor – eksport, mis toob Eestisse raha, oskusi ja sõpru.

VIIDATUD ALLIKAD

1. UNESCO, Higher education: Figures at a glance (2024).
2. Brand Finance, Global Soft Power Index 2024 (2024).
3. Education Estonia, 2024. a tulemusaruanne Haridus- ja Teadusministeeriumile JIRA keskkonnas (2025).
4. P. Puuorg, E. Loonurm, M. Kaldma, S. Klein, Tasemeõppe välistudengid Eesti kõrgkoolides 2008–2024 (Haridus- ja Noorteamet, 2025).
5. OECD, International migration outlook 2022 (OECD Publishing, 2022).
6. International education opportunities + global flows. – HolonIQ, 12.02.2024.
7. International students contribute record-breaking level of spending and 378,000 jobs to the U.S. economy. – NAFSA, 18.11.2024.
8. Campus France, Les étudiants internationaux: Un apport de 5 milliards d'euros à l'économie française. Rapport, 28.11.2022.
9. OECD, International migration outlook 2022 (OECD Publishing, 2022).
10. E. Loonurm, International student barometer 2019. Välisüliõpilased Festis ja maailmas (Sihtasutus Archimedes, 2020).
11. T. Nõmm, Erasmus+ programmiga Festisse saabunud õpirändurid jätsid eelmisel õppeaastal siia 7,4 miljonit eurot. – Haridus- ja Noorteamet, 8.04.2025.
12. J. Jarvis, "Study in Estonia": The strategic implications of hosting international students on Estonia's tourism economy. – Journal of Baltic Studies 51 (2), 2020.
13. Kulud ja taristu: Kulud õpilase kohta. – Haridussilm, <https://haridussilm.ee/ee/kulud-ja-taristu/hariduskulud/kulud-opilase-kohta>.
14. Tasemeharidus: Üldharidus: Lõpetajad, 2023/2024. – Haridussilm, <https://haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/oppetasemed/yldharidus/lopetajad>.
15. Campus France, Les étudiants internationaux: Un apport de 5 milliards d'euros à l'économie française. Rapport, 28.11.2022.
16. T. Tammaru jt, Rändesõltuvus ja lõimumise väljakutsed Eesti riigile, tööandjatele, kogukondadele ja haridusele (Eesti Teadusagentuur, 2021).
17. OECD, International migration outlook 2022 (OECD Publishing, 2022).
18. Y. Choi, E. Crossman, F. Hou, International students as a source of labour supply: Transition to permanent residency (Statistics Canada, 2021).
19. Campus France, Study abroad in France: An asset for life. Alumni outcomes survey (2024).
20. E. Pilliroog, Välistudengite võrdne kohtlemine siseministeeriumi moodi. – ERR, 26.05.2020.
21. Statistikaamet, Välistudengite majandusliku mõju analüüs (2024).
22. BiGGAR Economics, Economic contribution of the Estonian universities. A report to Rektorite Nõukogu (2017).
23. Nuffic, Make it in the Netherlands: Programme 2013–2016 (n.d.).
24. Statistikaamet, Välistudengite majandusliku mõju analüüs (2024).
25. Teenuste eksport. – Statistikaamet, 2025, <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/majandus/valiskaubandus/teenuste-eksport>.
26. CASE, Voluntary support of education key findings, 2019–20. Report (2020).
27. Campus France, Study abroad in France: An asset for life. Alumni outcomes survey (2024).
28. HolonIQ, Education in 2030: Five scenarios for the future of learning and talent (2018).
29. HolonIQ, Education in 2030: Five scenarios for the future of learning and talent (2018).
30. The World Bank, UNESCO, Education Finance Watch 2024 (2024).
31. M. Schatz, Toward one of the leading education-based economies? Investigating aims, strategies, and practices of Finland's education export landscape. – Journal of Studies in International Education 19 (4), 2015.
32. EDUFI, Education exports are economically significant in Finland: The growing sector is already worth nearly EUR 1 billion. Press release, 20.10.2022.
33. R. Baker, E. Garnizova, H. Lee-Makiyama, Education export data: Scoping exercise (LSE Consulting, 2023).
34. EDUFI, Education exports are economically significant in Finland: The growing sector is already worth nearly EUR 1 billion. Press release, 20.10.2022.
35. R. Ranne, H. Karaoglu, Estonian education export: Challenges and opportunities. Report (Haridus- ja Noorteamet, 2025).
36. Statistikaamet, Välistudengite majandusliku mõju analüüs (2024).
37. Edtech Estonia, Ecosystem overview 2025 (sisedokument, 2025). Andmed pärinevad 50 Eesti haridustehnoloogia ettevõtte küsitlusest 2024. aasta tulemuste põhjal; sektori käive kasvas aastaga 20 miljonilt eurolt 40 miljonile eurole peamiselt ekspordi mõjul.